

”קשב רדיקאלי” באמנות: השירים של אנה הרמן

איך אנה הרמן עושה זאת? איך מפנים קשב רדיקאלי באמנות, לעומת קשב רדיקאלי בחיים עצמם? למשל, על ידי סנֶפֶט. על ידי צורה מהודקת, סדורה, חזרתית, ריתמית, מקצבית. כלומר על ידי קומפוזיציה אדישה, מושלמת, חזקה, זוהרת, על ידי מתמטיקה בעלת הסְדָרָה ניצחת. הטעמה הרפיה הטעמה הרפיה. אלה הן צורות אדישות, מהודקות, מושלמות, יפהפיות. אין הן טובות ואין הן רעות, לא שמחות ולא עצובות, הן דומות למקצבים של הגוף לפני שעברו פירוש: ביט, ביט, ביט. פעימה. פעימה. פעימה.

בשנת 2013 הציגה הציירת העכשווית הנפלאה קת'רין קיהו (Catherine Kehoe) תערוכה בגלריית האוארד ייזרסקי (Howard Yezerski Gallery) בבוסטון. התערוכה נקראה Radical Attention, קשב רדיקאלי*. ואכן, כותרת מהפנטת זו מיטיבה לתאר את עבודות השמן של קיהו ואת תפיסת הציור ותפיסת האמנות שלה: אמנות ריאליסטית שעל גבול המופשט, שמממשת "קשב רדיקאלי". זהו קשב לצורה, לקומפוזיציה, לצבע, ליחסים בתוך המודל, המצוי בעולם הממשי, ואזי קשב רדיקאלי המופעל כאופן ציורי על הבד, והוא בלתי-סלחני, טוטאלי, ולבסוף, יפה.

הרעיון של קשב רדיקאלי כתכונתה של אמנות הוא מעניין: המילה "רדיקאלי" מעלה על הדעת תנועת מחאה פוליטית, אקטיביסטית, כגון "השמאל הרדיקאלי". או "רדיקאלי" כשם תואר לאדם הנוטה לקצוות הפוליטיים, שבהם הוא מעורב עד גמירא, ולעתים אף עד הסוף המר. "רדיקאלי" מתורגם בדרך כלל לעברית כ"קיצוני". אך הכוונה היא לא

* Catherine Kehoe, Radical Attention, May 3-June 4, 2013, Howard Yezerski Gallery, 460 Harrison Avenue, Boston, Massachusetts. <http://catherinekehoe.com/radical-attention>

ל"קיצוני" בלבד, אלא לקיצוני בעל ממד פוליטי של מעורבות ומחויבות לאידיאל פוליטי של שינוי סדרי עולם בתוך מפות כוח, של מצבים שבהם מתערערת החלוקה החברתית ומוצעת תבנית חדשה לגמרי. (אגב, מעניין שבישראל אומרים 'שמאל רדיקאלי' אך 'ימין קיצוני'. זאת, בגלל ההיסטוריה של המילה "רדיקאלי" המשויכת למהפכות פוליטיות של השמאל האירופי המקושר עם מרקס, עם שוויון מעמדי וחברתי ועם אידיאל גורפני).

אבל מה פירושו של המונח "רדיקאלי", אם לוקחים את כל שובל המשמעויות הזה של תנועה פוליטית מהפכנית, ומכילים אותו על מילה פסיבית ועדינה כמו "קשב"? מהו בעצם "קשב רדיקאלי"? ומה פירושו של קשב רדיקאלי המוסב על אמנות, ועל מי שמפעילה את אמנותה במרחב הבית, החיים הביתיים, כציור פנים, למשל, או כציור דיוקן, ואף כדיוקן עצמי (קת'רין קיהו הרבתה לצייר דיוקנים עצמיים מרהיבים)? ואפשר לשאול מהו, אם כן, קשב רדיקאלי באמנות?

ובכן, הביטוי המעניין והחשוב הזה מופנה אל אותו היבט מוחלט, כולל כל, המאבד-הכל-ברגע, של הקשב שמפנה האמן לדבר-מה דק וזעיר כיהלום – אל המרחב המסוים שבין ירוק לאדום, שבין חד לרך, שבין חם לקר, המצוי בין שני עצמים. למשל זה החי בין קצהו של אף אנושי וקצהו של וילון המבצבץ מאחוריו... קשב רדיקאלי לשקוף/ אטום שבין שניהם.

מהביטוי הזה, הלכות מתחום טקסט האוצרות בעולם האמנות החזותית (הוא הומצא למעשה לצורך התערוכה של קיהו), אני רוצה לשאול את המונח – שהרי הוא נוגע לאמנויות בכלל – כדי להחיל אותו על השירה של אנה הרמן. שכן, זהו מקרה מובהק של שירה המפעילה "קשב רדיקאלי", קשב משנה סדר-עולם, קשב מוחלט ומתאבד, המופנה לתחושה אחת זעירה, מסוימת, חדה, מלוטשת, ועל ידי כך הופך אותה ליקום שלם. התחושה המסוימת הזו יכולה להיות, למשל, כאב על פנייה אל זולת שאינה נענית במלואה; כאב שהאני, בקשב רדיקאלי, קולט אותו כאי-היענות עמומה, כחשרה של אי-היענות, הכוללת נשיות שלמה, חיי גוף נשי שלמים, מוחלטים, כואבים ודואבים עתה בשלמותם, בשל הקשב הרדיקאלי המופנה אל בן-תחושה זעיר שהפך ליקום שלם.

הכאב הזה, המסוים, המוכר לגברים ולנשים ולילדים, שנמצא שם בין הרבה רגשות וחוויות אחרות, בגדלים שונים, הופך להיות יקום בפני עצמו. הקשב הרדיקאלי הופך אותו לנוכחות עצומה המסתירה את כל הנוכחויות האחרות. זה מה שעושה אמנות מבעד לאמן שלה: היא מראה משהו. היא מראה דבר מה: כאן, חווית כאב מסוים. והוא מוצב ברגע מסוים בזמן. והאמנות הריהי תמיד מסוימת, תמיד מצביעה. תמיד אומרת "זה". "הנה". הנה, הכאב הזה. איזה כאב? זה!

המשוררים המודרניסטיים של שלהי המאה התשע-עשרה ושל ראשית המאה העשרים לימדו אותנו שאין דבר שאינו ראוי לאמנות. כל כך התרגלנו לכך ש"הבורגני" – אותו מונח חבוט שירשנו ממוחשבת מרקס וששורשיו ברנסאנס – שהבורגני "מתרגו", שהבורגני "נבוך", שהבורגני מסמיק ומוטרד מהנושאים הנוראים של האמנות המודרנית, שאין לה חצרות אחוריות והכל גלוי בה, שאין לה שום טאבו – כל כך התרגלנו לכך, עד שהנחנו שהמהפכה הסתיימה וש אפשר להניח את הקלשונים.

השירה של אנה הרמן, עם הקשב הרדיקאלי שלה לכאבים נשיים, לכאבים סודיים,

מצליחה שוב להניע את רוח הרפאים של הבורגני ההוא בקרב האני־הקורא שלנו. הנה כאב שלא היה נושא לשירה ולאמנות בכלל, מעולם: כאב המחזור החודשי הנשי. בואו נחשוב אותו רגע, בורגנים יקרים. יש לו מקום. הוא חשוב. הוא כאן. הוא חלק מהדבר שהנשים חשות כחיים וכחויה. יש בו מן המפחיד, מן הדם הגלוי, מן החיים עצמם, ללא אבסטרקציה. בואו נתבונן בהם, בחיים אלה, היטב: הם שם, הם כואבים לגוף. הקשב הרדיקאלי של האמנות יכול להצביע אותם, מבעדם, דרכם, ועליהם.

אבל איך אנה הרמן עושה זאת? איך מפנים קשב רדיקאלי באמנות, לעומת קשב רדיקאלי בחיים עצמם? שהרי הכאב תמיד תובע מן הגוף – ומקבל ממנו – "קשב רדיקאלי"! איך מפנים קשב כזה, אותו קשב עצמו, אך כאמנות? למשל, על־ידי סונטה. על־ידי צורה מהודקת, סדורה, חזרתית, ריתמית, מקצבית. כלומר על־ידי קומפוזיציה אדישה, מושלמת, חזקה, זוהרת, על־ידי מתמטיקה בעלת הסדרה ניצחת. הטעמה־הרפיה־הטעמה־הרפיה. על ידי מסורת שלמה של מתמטיקה כזו: סונטה וכליל סונטות – מלכת הצורות המהודקות בשירה. אלה הן צורות אדישות, מהודקות, מושלמות, יהפהפיות. אין הן טובות ואין הן רעות, לא שמחות ולא עצובות, הן דומות למקצבים של הגוף לפני שעברו פירוש: ביט, ביט, ביט. פעימה. פעימה. פעימה.

אנה הרמן יוצקת כאב (מפורז ורב סניפים ובני־סניפים והקשרים והיטמעויות וזליגות, סבכה שלמה של גירוי עצבי, פקעת של חד וצורם ומתקפל ומשתלח וחובל ומהדהד ונסתם ומוכפל והולם, או מה?) אל תוך הצורות הסדורות.

זה מה שאנה הרמן עושה: היא מפעילה קשב רדיקאלי, קשב רדיקאלי של האמנות, על תופעות טאבו של הגוף הנשי. לא, לא של הגוף הנשי. של הגוף הנשי שלה. של האישה הזו.

ואם הכאב המסוים הזה יתואר במסוימותו, מתוך קשב רדיקאלי, הוא יוכל לעשות מה שעושות תנועות פוליטיות רדיקאליות: נוגעות בכל אדם ומשנות סדרי־עולם.